

24-дәріс

ҚАЗАҚСТАННЫҢ
АШЫҚ
УНИВЕРСИТЕТІ

ИНТЕЛЛЕКТУАЛДЫҚ МЕНШІК ҚҰҚЫҒЫ, 1-БӨЛІМ

Патентті пайдалану

Кітап: Интеллектуалдық меншік құқығы, 1-бөлім

Дәріс: Патентті пайдалану

Дәріс авторы: Айгерім Құсайынқызы

Жеке меншік нысаны ретінде¹, патенттер мен патенттік өтінімдерді табыстауға, лицензиялауға немесе кепілге салуға болады, сондай-ақ заңға сәйкес басқа тұлғаларға өте алады (атап айтқанда, қайтыс болу немесе банкроттық жағдайында). Осының салдарында патенттер коммерциялық валютаның бір бөлігіне айналды; оларды сатуға, пайдалануға және компаниялардың балансына қосуға болады. Осылайша, патентті пайдалану патенттік жүйенің орталық аспектісі болып табылады. Соңғы жылдары патенттерді пайдалану маңыздылығы жаңа мәнге ие болып отыр, азық-түлік қауіпсіздігін арттыру мен ғылым саласының, әсіресе биотехнологиялық зерттеулердің қолжетімділігі секілді коммерциялық емес мақсаттарға жету жолында инновациялық пайдалану әдістерін қалай қолдануға болады деген мәселеге көп көңіл бөлінеді.

Әдетте, тараптар патенттерді пайдалану тәртібін реттейтін талаптарды шарттық негізде айқындайды: патенттік құқық тараптардың іс-әрекет жасай алатын алаңын ғана даярлайды. Тараптар патентті пайдалану тәсілі туралы келіскен жағдайда, заң шарттың дербес құқықтылығына араласпайды.

Әдетте, тараптар патенттерді пайдалану тәртібін реттейтін талаптарды шарттық негізде айқындайды: патенттік құқық тараптардың іс-әрекет жасай алатын алаңын ғана даярлайды. Тараптар патентті пайдалану тәсілі туралы келіскен жағдайда, заң шарттың дербес құқықтылығына араласпайды.

Шарттық құқықты бұзатын жалпы факторлардан басқа (сауданы негізсіз шектеу сияқты) 1977 жылғы Патенттер туралы заңда ортақ иеленушілерге⁴, қызметтік өнертабыстарға және шарттық талаптардың кейбір түрлеріне (жуырдағы уақытқа дейін) қатысты арнайы ережелер бар.

Ішкі және Еуропаның бәсекелестік туралы заңнамалар патент иеленушімен жасалатын мәмілелердің сипаты мен мазмұнына маңызды шектеулер қояды. Патентті пайдаланбау жағымсыз салдарларға әкелуі мүмкін екендігін ескере отырып, заң кейбір жағдайларда патент иесіне өнертабыс әзірлемесіне лицензия беруді міндеттеуі мүмкін. Бұл бөлімде біз патенттерді пайдаланудың бірқатар тәсілдерін қарастырамыз. Патентті патент иеленушілердің өздері пайдаланатын жағдайларды қарастырғаннан кейін, ерікті пайдаланудың ең көп таралған түрлерін, атап айтқанда меншік құқығын табыстау мен лицензиялауды қарастырамыз.

Одан кейін патенттің мәжбүрлі лицензия немесе құқықты лицензия ретінде пайдаланылатын жағдайларын қарастыруға көшеміз.

Көптеген жағдайларда патент иесі патенттелген өнертабысты өндіру немесе өзі пайдалану туралы шешім қабылдайды.

Дербес пайдалану барысында құқықтық мәселелер көп туындамағанымен, патент бірнеше тараптарға тиесілі жағдайларда бірқатар қиындықтар орын алуы мүмкін. Пайда болатын ең маңызды мәселе - өнертабысты бір ортақ иеленушінің басқа ортақ иеленушілердің келісімінсіз қолдана алуы. Көп жағдайларда пайдалану шарттары тараптар арасында шарттық негізде қарастырылады. Ортақ иеленушілердің әрқайсысы патентті қалай пайдалана алатынын айқындаудан басқа, мұндай шартта тараптардың бір-бірінің алдындағы міндеттемелері де көрсетілуі тиіс.

Патенттің ортақ иеленушілері арасында шарт болмаған жағдайда, 1977 жылғы Патенттер туралы заңға сәйкес ортақ иеленушілердің әрқайсысының қызметтік өнертабысқа құқығы бар, яғни әрбір иеленуші патенттен жеке үлесінің пайдасын алуға және пайдалануға құқылы деп жарияланған. Яғни мұндағы оппортунистік мінез-құлықтың көрінісі ортақ иеленушінің өзге ортақ иеленушілердің рұқсатынсыз патентті пайдалануға лицензия бере алмауымен шектеледі.

Патенттелген өнімдер мен процестерді пайдаланудың кең таралған тәсілі меншік иесінің өз мүдделерін екінші тарапқа беруі болып табылады. Меншік құқығын табыстау - бұл патентке (немесе өтінімге) меншік құқығын беру болып табылады. Меншік құқығын табыстауды алған құқық иеленуші дәл сол құқық беруші сияқты патентті қалауынша қолдануға құқылы болады. Лицензия беруде бұл басқаша, лицензиар патентте өзінің мүддесін сақтап қалады. Ал, патент иесі патентті табыстағаннан кейін, оның патентке жауапкершілік пен қандай да басқа мүдделері болмайды. Меншік құқығын табыстау жарамды болуы үшін ол жазбаша түрде рәсімделіп, оған құқық беруші немесе оның атынан қол қойылуы тиіс. Егер патент немесе өтінім бірнеше тарапқа тиесілі болса, меншік құқығын табыстау жарамды болуы үшін барлық ортақ иеленушілер оны басқаға табыстауға келісім беруі тиіс. Меншік құқығын табыстау жарамды болуы үшін тіркелуге тиісті болмаса да, тіркеу белгілі бір артықшылықтар береді және әрі қарай соларды қарастыратын боламыз.

Патенттерді пайдаланудың басқа да ортақ тәсілі лицензиялау болып табылады. Лицензия тарапқа іс-әрекет жасауға рұқсат береді немесе тыйым салады. Лицензиялар ауызша немесе жазбаша түрде жасалады, рәсімделген немесе ұйғарынды болады. Патентке ортақ иелік болған жағдайда ортақ иеленушілердің барлығы лицензия жарамдылығына өз келісімін беруге тиіс. Меншік құқығын табыстаудан айырмашылығы лицензия бойынша мүлктік мүдде берілмейді. Лицензияның көптеген түрлері бар, мысалы бір реттік рұқсат

Кітап: Интеллектуалдық меншік құқығы, 1-бөлім

Дәріс: Патентті пайдалану

Дәріс авторы: Айгерім Құсайынқызы

беру мен эксклюзивті (айрықша) лицензиялар. Айрықша лицензия дегеніміз — патент иесінің лицензиатқа патенттелген технологияны пайдалануға рұқсат беретін, сондай-ақ қандай да бір басқа лицензиялар бермейтіні және технологияны өздері пайдаланбайтыны көрсетілетін келісім. Мұның құқықтық салдары - айрықша лицензия лицензиармен бірге басқа тұлғаларды қоспағанда лицензиатқа құқық беруі болып табылады. Айрықша лицензия меншік құқығын табыстау түріне өте ұқсас болғанымен, оның жазбаша түрде берілуі міндетті емес. Шын мәнісінде, басқа лицензиялармен бірге, айрықша лицензия ауызша немесе жазбаша түрде жасалуы, әрі рәсімделген немесе ұйғарынды болуы мүмкін. «Жалаң лицензиат» лицензияда көрсетілген іс-әрекеттерге қатысты жауапкершілік көтермеу құқығына ие болады, ал айрықша лицензия лицензиатқа меншік иесіне балама өкілеттіктер береді.

Лицензия тұлғаға өнімнің белгілі бір түріне қатысты патенттелген өнертабысты пайдалану құқығын ғана бере алады. Мәселен, өнертабыс үрлемелі жылытқышпен және желдеткішпен бірге жұмыс істей алады, бірақ лицензия лицензиатты өнертабысты тек желдеткішпен пайдалануға шектеуі мүмкін. Патент Ұлыбританияның толық аумағы немесе бір бөлігі үшін лицензиялануы мүмкін. Осылайша, патенттелген процесті тек Шотландияда пайдалануға немесе Бирмингемнің белгілі бір фабрикасында патенттік өнімді өндіруге лицензия алуға болады. Алайда, мұндай лицензияға сәйкес шығарылған өнімдерді сатуға ұсынуға (сатуға) арналған аумақтық шектеулер бәсекелестікке қарсы болуы мүмкін және Еуропалық Одақтың қызметі жөніндегі Шарттың (TFEU) 101-бабына қайшы келеді.

Лицензияланған өнімнің сатылымын барынша арттыру сияқты белгілі бір мақсаттарды орындау үшін лицензия лицензиаттың толық күш-жігерін (немесе саналы күш-жігерін) пайдалану міндеттемесін қамтуы мүмкін. Лицензиялық төлем алынатын пайдаға, өнім айналымына немесе сатылатын бірліктерге байланысты болған жағдайларда, өнертабысты пайдалану талабы патент иеленушілер үшін, әсіресе айрықша лицензия берілген жағдайларда маңызды қорғаныс болып табылады.

Ерекше емес лицензиялардың маңызды мысалына стандарттарды белгілеуге қатысатын патент иеленушілерімен берілетін лицензиялар жатады.

Мысалдардың бірі ретінде Телекоммуникациялық стандарттар жөніндегі Еуропалық институт (ETSI) белгілеген ұялы телефон байланысының стандартын келтіруге болады.

Кейде нақты патенттің нақты стандартта пайдаланылатыны туралы сұрақтар туындайды және бұл мәселені анықтау үшін құқық бұзушылықтың жоқтығы туралы ұйғарымдар пайдаланылады. Патенттің нақты стандартты пайдалану үшін лицензиялануы тиіс екені анықталған соң, патент иеленушіге технологияны тек «әділетті, саналы және кемсітушіліксіз жағдайларда» (FRAND) лицензиялауға міндеттеме беру ұсынылуы мүмкін; мұндай міндеттеме болмаған жағдайда стандарт осы технологияны пайдалана отырып қабылданбайды.

Дегенмен, FRAND шарттары нені білдіретінін қалай бағалауға болатыны әсіресе Еуропа үшін біршама түсініксіздеу. FRAND шарттары белгіленгенде, шын мәнінде ниетті лицензиар мен шын мәнінде ниетті лицензиат нақты жағдайларда келісетініне негізделген FRAND шарттарының бірыңғай жиынтығы болуы тиіс. Бұл шарттар ауадан алынбаған, ал салыстырмалы мөлшерлемелер мен келісімдер мөлшерлемені белгілеу үшін қолданылады (патенттік шығындарды белгіленгендей).

Бұл келіссөздер Еуропалық Одақтың қызметі жөніндегі Шарттың (TFEU) 101-бабы және 102-бабына сәйкес мәселелерді көтереді және комиссия ортақтастыққа қандай патенттер енгізілгенін, ал қандай патент енгізілмегенін шешу жолына қатысты қатаң нұқсауларды белгілейді. Сондай-ақ, FRAND міндеттемелеріне қарамастан, әлеуетті лицензиат төлемнің FRAND талаптарына сәйкес келмейтіндігімен келіспейтін жағдайларда қиындықтар туындауы мүмкін.

Huawei v. ZTE ісінде сот мұндай патент иесі болжанған құқық бұзушының әрекеті туралы оған алдын ала ескертіп, ал болжанған құқық бұзушы FRAND талаптарына сәйкес келетін лицензияны қабылдауға саналы түрде келіспеген жағдайда патент иесі бұзушылық туралы іс қозғай алады деп қаулы етті.

Басқа меншік нысандары сияқты патенттер кепілге салынуы (немесе борышты қамтамасыз ету ретінде берілуі) мүмкін. Бұл патент иеленушілерге патенттелген өнертабысты пайдалану үшін қажетті қаражат жинауға мүмкіндік беретін пайдалы әдіс болуы мүмкін.

Және қарызды қайтару кезінде патенттің кепіл берушіге қайтарылу шартымен орын алады (немесе заңда айтылғандай, «сатып алу кезінде»).

Патент жеке меншік болып табылатындықтан, ол меншік иесі қайтыс болғаннан кейін өсиет бойынша немесе мұрагерлік ережелері бойынша берілуі мүмкін. Ортақ иеленушілер патентті жалпы жалға алушылар ретінде иеленеді (ортақ жалға алушылар емес). Бұл, егер ортақ иеленуші қайтыс болса, оның үлесі басқа ортақ иеленушілерге емес, мүліктің қалған бөлігімен бірге өтеді дегенді білдіреді.

Кітап: Интеллектуалдық меншік құқығы, 1-бөлім

Дәріс: Патентті пайдалану

Дәріс авторы: Айгерім Құсайынқызы

Қандай да бір құқықтық мұрагерлері болмаған жағдайда, ол «иесіз қалған мұра» ретінде Корольдік билікке өтеді (және Корольдік билікте ұзарту үшін ақы төленбейтіні туралы ереже бар, сондықтан патент күшін жояды).

Дегенмен, 1977 жылғы Патенттер туралы заң меншік құқығын табыстау, кепілге салу, лицензияларды, сублицензияларды және кейбір әділ мүдделерді тіркеу мүмкіндігін көздейді. Тіркеу патентке қатысты жасалған мәмілелердің жарамдылығына әсер етпесе де, олардың тіркелуі тиіс екі себеп бар.

Біріншіден, тіркелушінің алдыңғы құқық туралы хабарламасы болмаған жағдайда тіркеу тіркелушіге бұрын тіркелмеген құқығы бар кез келген тұлғаға қатысты басымдық береді. Бұл ретте тіркеу басымдықты патентте мүдделері бар Тараптар арасында бөлуге көмектеседі.

Патент иеленушінің патентті лицензиялау құқығы бойынша бергісі келетін үш себеп бар: (i) лицензиялау құқығын енгізу патент иесі өнертабысты пайдаланғысы келетін тараптарға лицензия беруге дайын екендігін жарнамалау ретінде жүзеге асырылады; (ii) мұндай жазба ұзарту үшін төленетін алымдарды екі есе азайтады; және (iii) ол бәсекелестікке қарсы кез келген әрекетті анықтауды жоққа шығарады. Мәжбүрлі лицензия - бұл патент иеленушіге жүктелетін лицензия. Әдетте ерікті түрде берілетін лицензиялау құқығынан айырмашылығы, мәжбүрлі лицензияны беру керек пе және егер беру керек болса, қандай жағдайларда берілуі тиіс деген шешім тиісті арбитраж арқылы қабылданады. Бұл патент иеленушілерден басқа патент иеленушілердің құқықтарын құрметтеуді және қауіпсіздік техникасы, қоршаған ортаны қорғау, өнім сапасына жауапкершілік ережелерін және қылмыстық заңнама талаптарын сақтауды талап етеді. Патенттерді пайдалануға арналған осы экономикалық емес шектеулерді елемуге болмайды, дегенмен біз патенттерді пайдаланудың бәсекелестікке қарсы әлеуетті салдарына ерекше алаңдаушылық танытамыз.

Патенттік құқық тарихының көп бөлігінде патенттік монополия тарапынан теріс пайдалану мүмкіндіктерін барынша азайту жолында әртүрлі әдістерді пайдаланып келді.

Бұған патенттік лицензияларда арнайы шарттарды пайдалануға тыйым салатын ережелер, сондай-ақ патентті патент иесі жеткіліксіз немесе дұрыс пайдаланбайтын жағдайларда үшінші тараптардың патенттелген өнертабыстарды пайдалануына рұқсат беретін ережелер жатады.

1998 жылғы бәсекелестікке қарсы заңның қабылдануы антимонополиялық әрекеттерді реттейтін британ заңнамасындағы маңызды өзгерісті білдіреді.